Kort Ondersoek jagtpalen/ grînspalen
’t Bildt

Ferzy 12-04-2018

Bronnen oa:

Sannes I ,bls. 281:

1579 ,t Bildt Statendomein / Jachtrecht (1572 ?)

Sannes I, Bls. 281/282:

1650 9 limytpalen:

1650-1795 Jachtpalen op ’t Bildt

1795: Franse revolusy de palen binne ôfskafd tungelyk met wapens en titels ifm Gelijkheid, Vrijheid Broederschap Sannes 3A bls. 20/21

Bron:

Het Bosch" bij St. Anna Parochie onder verkoop; is vanouds Stadhouders Jachthuis

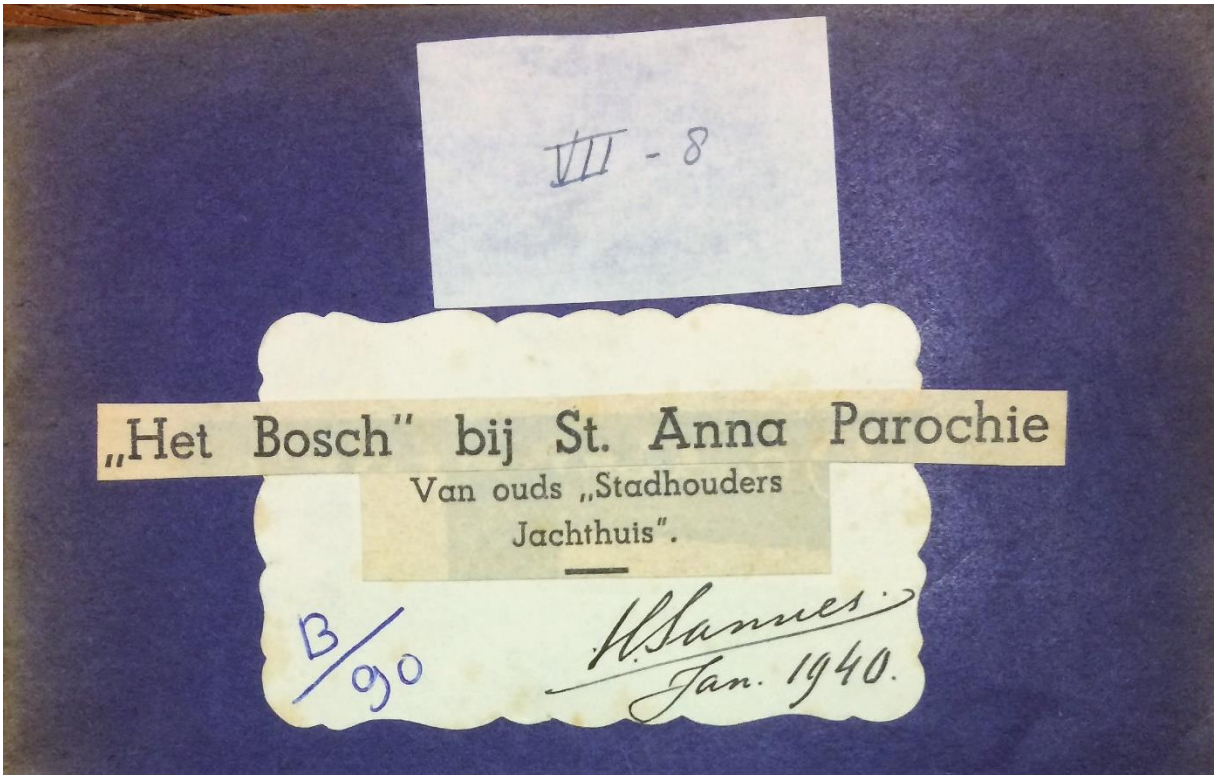
Aantekeningen uit: Leeuwarder Nieuwsblad, 26 Jan., 7, 8, 10 Febr. 1940, Sannes.

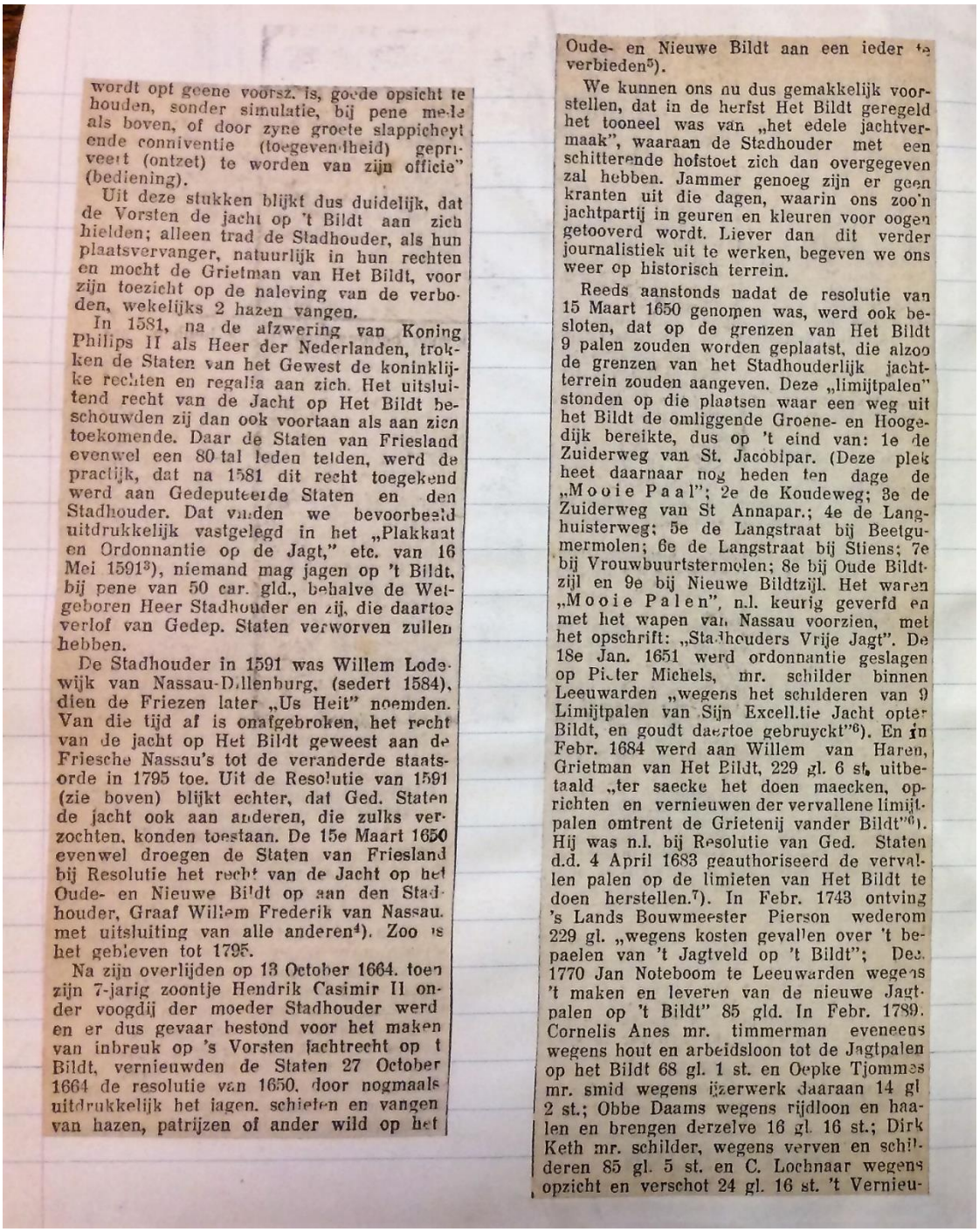
1650

“….Reeds aanstonds nadat de resolutie van 15 Maart 1650 genomen was, werd ook besloten, dat op de grenzen van Het Bildt 9 palen zouden worden geplaatst, die alzoo de grenzen van het Stadhouderlijk jachtterrein zouden aangeven. ***Deze „limijtpalen" stonden op die plaatsen waar een weg uit het Bildt de omliggende Groene- en Hoogedijk bereikte, dus op 't eind van: Ie de Zuiderweg van St. Jacobipar. (Deze plek heet daarnaar nog heden ten dage de „Mooie Paal"; 2e de Koudeweg; 3e de Zuiderweg van St Annapar.; 4e de Langhuisterweg; 5e de Langstraat bij Beetgumermolen; 6e de Langstraat bij Stiens; 7e bij Vrouwbuurtstermolen; 8e bij Oude Bildtzijl en 9e bij Nieuwe Bildtzijl. Het waren „Mooie Palen", n.l. keurig geverfd en met het wapen vat, Nassau voorzien, met het opschrift: „Stadhouders Vrije Jagt". De 18e Jan. 1651 werd ordonnantie geslagen op Pieter Michels, meester schilder binnen Leeuwarden „wegens het schilderen van 9 Limijtpalen van Sijn Excellentie Jacht opter Bildt, en goudt daertoe gebruyekt"). En Febr. 1684 werd aan Willem van Haren, Grietman van Het Bildt, 229 gl. 6 st, uitbetaald „ter saecke het doen maecken, oprichten en vernieuwen*** *dervervallene limijtpalen omtrent de Grietenij vander Bildt"!. Hij was n.l. bij Resolutie van Ged. Staten d.d. 4 April 1683 geauthoriseerd de vervallen palen op*

*de limieten van Het Bildt te doen herstellen.7). In Febr. 1743 ontving 's Lands Bouwmeester Pierson wederom 229 gl. „wegens kosten geval'en over 't bepaelen van 't Jagtveld op 't Bildt"; Dec. 1770 Jan Noteboom te Leeuwarden wegeis 't maken en leveren van de nieuwe Jagtpalen op 't Bildt" 85 gld. In Febr. 1789. Cornelis Anes mr. timmerman eveneens wegens hout en arbeidsloon tot de Jagtpalen op het Bildt 68 gl. 1 st. en Oepke mr. smid wegens ijzerwerk daaraan 14 gl 2 st.; Obbe Daams wegens rijdloon en haaien en brengen derzelve 16 gl 16 st.; Dirk Keth mr. schilder, wegens verven en schi'deren 85 gl. 5 st. en C. Lochnaar wegens opzicht en verschot 24 gl. 16 st. 't Vernieuwenderpalen istoen doorBildtkersgeschied en kostte totaal 209 gl. Ook in 1793 zijn nog herstellingen aan de limietp.ilen verricht8) na de omwenteling in 1795 zijn ze natuurlijk als „teekenen van eene verfoeyelijke dwingelandij" verwijderd, misschien wel verbrand. Niet slechts voor het houden van toezicht, maar vooral ook \oor wat men noemde „het conserveren van 's Prinsen Jachtgebied", achtten de Stadhouders een vaste beambte, een Jagermeester, op 't Bildt wel gewenscht. Wanneer precies tot de aanstelling van 'n dergeliiken beambte werd overgegaan, is mij uit de thans te bereiken bronnen niet gebieken. Maar in Jan 16*8 komt Thomas Tijssen, de Jager opter Bildt. voor als schuldenaar ter zake koop van een Legerhond. In Mei 1659, Dec. 1690 en Mei 1691 vinden we zijn naam opnieuw in 't Recesboek 10).”*

Tekst komt ok fan de **Bron:**

wordt opt geene voorsz. is, goede opsicht te houden, sonder simulatie, bij pene mede als boven, of door zyne groete slappicheyt ende conniventie (toegevendheid) geprivieert (ontzet) te worden van zijn officie" (bediening).

Uit deze stukken blijkt dus duidelijk, dat de Vorsten de jacht op 't Bildt aan zich hielden; alleen trad de Stadhouder, als hun plaatsvervanger, natuurlijk in hun rechten en mocht de Grietman van Het Bildt, voor zijn toezicht op de naleving van de verboden, wekelijks 2 hazen vangen.

In 1581, na de afzwering van Koning Philips II als Heer der Nederlanden, trokken de Staten van het Gewest de koninklijke rechten en regalia aan zich. Het uitsluitend recht van de Jacht op Het Bildt beschouwden zij dan ook voortaan als aan zich toekomende. Daar de Staten van Friesland evenwel een 80 tal leden telden, werd de practijk, dat na 1581 dit recht toegekend werd aan Gedeputeerde Staten en den Stadhouder. Dat vinden we bevoorbeeld uitdrukkelijk vastgelegd in het „Plakkaat en Ordonnantie op de Jagt," etc. van 16 Mei 1591[3]), niemand mag jagen op 't Bildt, bij pene van 50 car. gld., behalve de Wetgeboren Heer Stadhouder en zij, die daartoe verlof van Gedep. Staten verworven zullen hebben.

De Stadhouder in 1591 was Willem Lodewijk van Nassau-Dillenburg, (sedert 1584), dien de Friezen later „Us Heit" noemden. Van die tijd af is onafgebroken, het recht van de jacht op Het Bildt geweest aan de Friesche Nassau's tot de veranderde staatsorde in 1795 toe. Uit de Resolutie van 1591 (zie boven) blijkt echter, dat Ged. Staten de jacht ook aan anderen, die zulks verzochten, konden toestaan. De 15e Maart 1650 evenwel droegen de Staten van Friesland bij Resolutie het recht van de Jacht op het Oude- en Nieuwe Bildt op aan den Stadhouder, Graaf Willem Frederik van Nassau, met uitsluiting van alle anderen[4]). Zoo is het gebleven tot 1795.

Na zijn overlijden op 13 October 1664, toen zijn 7-jarig zoontje Hendrik Casimir II onder voogdij der moeder Stadhouder werd en er dus gevaar bestond voor het maken van inbreuk op 's Vorsten jachtrecht op t Bildt, vernieuwden de Staten 27 October 1664 de resolutie van 1650, door nogmaals uitdrukkelijk het jagen, schieten en vangen van hazen, patrijzen of ander wild op het Oude- en Nieuwe Bildt aan een ieder te verbieden[5]).

We kunnen ons nu dus gemakkelijk voorstellen, dat in de herfst Het Bildt geregeld het tooneel was van „het edele jachtvermaak", waaraan de Stadhouder met een schitterende hofstoet zich dan overgegeven zal hebben. Jammer genoeg zijn er geen kranten uit die dagen, waarin ons zoo'n jachtpartij in geuren en kleuren voor oogen getooverd wordt. Liever dan dit verder journalistiek uit te werken, begeven we ons weer op historisch terrein.

Reeds aanstonds nadat de resolutie van 15 Maart 1650 genomen was, werd ook besloten, dat op de grenzen van Het Bildt 9 palen zouden worden geplaatst, die alzoo de grenzen van het Stadhouderlijk jachtterrein zouden aangeven. Deze „limijtpalen" stonden op die plaatsen waar een weg uit het Bildt de omliggende Groene- en Hoogedijk bereikte, dus op 't eind van: 1e de Zuiderweg van St. Jacobipar. (Deze plek heet daarnaar nog heden ten dage de „Mooie Paal"; 2e de Koudeweg; 3e de Zuiderweg van St Annapar.; 4e de Langhuisterweg; 5e de Langstraat bij Beetgumermolen; 6e de Langstraat bij Stiens; 7e bij Vrouwbuurtstermolen; 8e bij Oude Bildtzijl en 9e bij Nieuwe Bildtzijl. Het waren „Mooie Palen", n.l. keurig geverfd en met het wapen van Nassau voorzien, met het opschrift: „Stadhouders Vrije Jagt". De 18e Jan. 1651 werd ordonnantie geslagen op Pieter Michels, mr. schilder binnen Leeuwarden „wegens het schilderen van 9 Limijtpalen van Sijn Excell.tie Jacht opter Bildt, en goudt daertoe gebruyckt"[6]). En in Febr. 1684 werd aan Willem van Haren, Grietman van Het Bildt, 229 gl. 6 st. uitbetaald „ter saecke het doen maecken, oprichten en vernieuwen der vervallene limijtpalen omtrent de Grietenij vander Bildt"[6]). Hij was n.l. bij Resolutie van Ged. Staten d.d. 4 April 1683 geauthoriseerd de vervallen palen op de limieten van Het Bildt te doen herstellen.[7]). In Febr. 1743 ontving 's Lands Bouwmeester Pierson wederom 229 gl. „wegens kosten gevallen over 't bepaelen van 't Jagtveld op 't Bildt"; Dec. 1770 Jan Noteboom te Leeuwarden wegens 't maken en leveren van de nieuwe Jagtpalen op 't Bildt" 85 gld. In Febr. 1789. Cornelis Anes mr. timmerman eveneens wegens hout en arbeidsloon tot de Jagtpalen op het Bildt 68 gl. 1 st. en Oepke Tjommes mr. smid wegens ijzerwerk daaraan 14 gl 2 st.; Obbe Daams wegens rijdloon en haalen en brengen derzelve 16 gl. 16 st.; Dirk Keth mr. schilder, wegens verven en schilderen 85 gl. 5 st. en C. Lochnaar wegens opzicht en verschot 24 gl. 16 st. 't Vernieu-

Let op: Deze limytpalen stonden op die plaatsen waar een weg uit het Bildt de omliggende Groene – en Hoogedijk bereikte

wen der palen is toen door Bildtkers geschied en kostte totaal 209 gl. Ook in 1793 zijn nog herstellingen aan de limietpalen verricht[8]) na de omwenteling in 1795 zijn ze natuurlijk als „teekenen van eene verfoeyelijke dwingelandij" verwijderd, misschien wel verbrand.

Niet slechts voor het houden van toezicht, maar vooral ook voor wat men noemde „het conserveeren van 's Prinsen Jachtgebied", achtten de Stadhouders een vaste beambte, een Jagermeester, op 't Bildt wel gewenscht. Wanneer precies tot de aanstelling van 'n dergelijken beambte werd overgegaan, is mij uit de thans te bereiken bronnen[9]) niet gebieken. Maar in Jan 1688 komt Thomas Tijssen, de Jager opter Bildt, voor als schuldenaar ter zake koop van een Legerhond. In Mei 1689, Dec. 1690 en Mei 1691 vinden we zijn naam opnieuw in 't Recesboek[10]).

In laatstgenoemd jaar werd hij vervangen door Roelof Peysel, wiens attestatie van Dwingeloo in Drente, de 25e October 1691 bij de Kerkeraad der Hervormde gemeente van St. Annapar. inkwam. De 22e Maart 1696 trouwde hij na de gewone proclamatiën van de kansel te St. Anna, te Mantgum met Grietie Koëller, dochter van den predikant aldaar. Bij deze gelegenheid heet hij Jagermeester wegens den Prince op 't Bildt. De Peysels hebben jarenlang de functie van 's Prinsen Jager op 't Bildt bekleed: Roelof van 1691—1733; diens zoon Coenraad Peysel van 1733—pl.m. 1771 en diens zoon Hoyte Peysel van 1771—1778. Roelof Peysel en Grietje woonden aanvankelijk op het Oosteind, breede zijde. Hier werd in 1702 hun zoon Coenraad geboren, (de latere Jager) en in April 1708 Cornelis, die later executeur van Barradeel werd (zooveel als chef-veldwachter.)

(Wordt vervolgd.)

---

1) Charterboek III bl.z. 112.
2) Charterboek IV blz. 62.
3) Charterboek IV blz. 769.
4) Charterboek V blz. 521.
5) Charterboek V blz. 736.
6) Ordonn. boek van Ged. St. G.f. 51[1]; R. A. Leeuwarden.
7) Resol. boek van Ged. Staten.
8) Dit alles uit G f. 51 — 1—15.
9) Mogelijk had het Rijksarchief in Den Haag of het Kon. Huisarchief de vraag kunnen oplossen. Maar aangezien daar thans, evenals te Leeuwarden, ladingen stukken in kelders zijn ondergebracht, en Den Haag thans niet uitleent, zijn deze bronnen momenteel onbereikbaar.
10) Recesboek Bildt A 11 en 12.

I) Reeds in Juni 1674 komt voor (Recesb. 1 Jan. 1669 reeds; Claes Keympes, de Jager; 4 Mei 1668 reeds 1 20 Dec. 1672 Claas Keympes d'Jager, herberpich aan St. Anna-Gebuirte; Nov. 1678 nog; Maart 1682 nog; in 't zelfde jaar (1682) is Antie Wijgers zijn weduwe.

Nov. 1686 kwam in Thomas Tijssen de Jager, met att. van Dronrijp; met Janeke Keyns, zijn huisvrouw, die na zijn dood ± 1691 weer n. Dronrijp vertrok.

Dat deze Claes Keympes inderdaad 's Prinses Jagermeester op 't Bildt was, blijkt duidelijk uit een Inventarisakte op 23 Oct. 1672 (Weesbk. H 8) In zijnen huize bij 't overlijden van zijn vrouw Tietie Piers; onder de vorderingen komt den voor: Haer Hoogheit is te rest van de Jacht, op Bartholomeus verch., met het costgeld van de honden 300 cg, waarvan de helft is verschenen.

(Zie mijn aant. uit de Weesbk. bl. 133)

Ferfolg

De Erfstadhouders Vrije Jagtpalen op de kaart fan Schotanus 1718 (kleurd)

Oversicht 1718 Schotanus – kleurd , Grîns tussen de Westerse en Oasterse Bildtpôlen. (Opdyk) Oasterse Bildtpôlen (groate rooie pylk) later in 1754 feerder inpolderd, op 'e kaart nag niet binnen de grîns, maar derna is de Koedyk bij Nije-Syl útfalsweg fanút 't Bildt sien klain rood pylky)

Metnander 11 Vrije Jagtpalen angeven op 'e kaart bij útfâlswegen't Bildt Ainliks ok 1 bij Nije-Syl met de grîns hier soa angeven.

Detai-kaarten Schotanus 1718 kleurd :

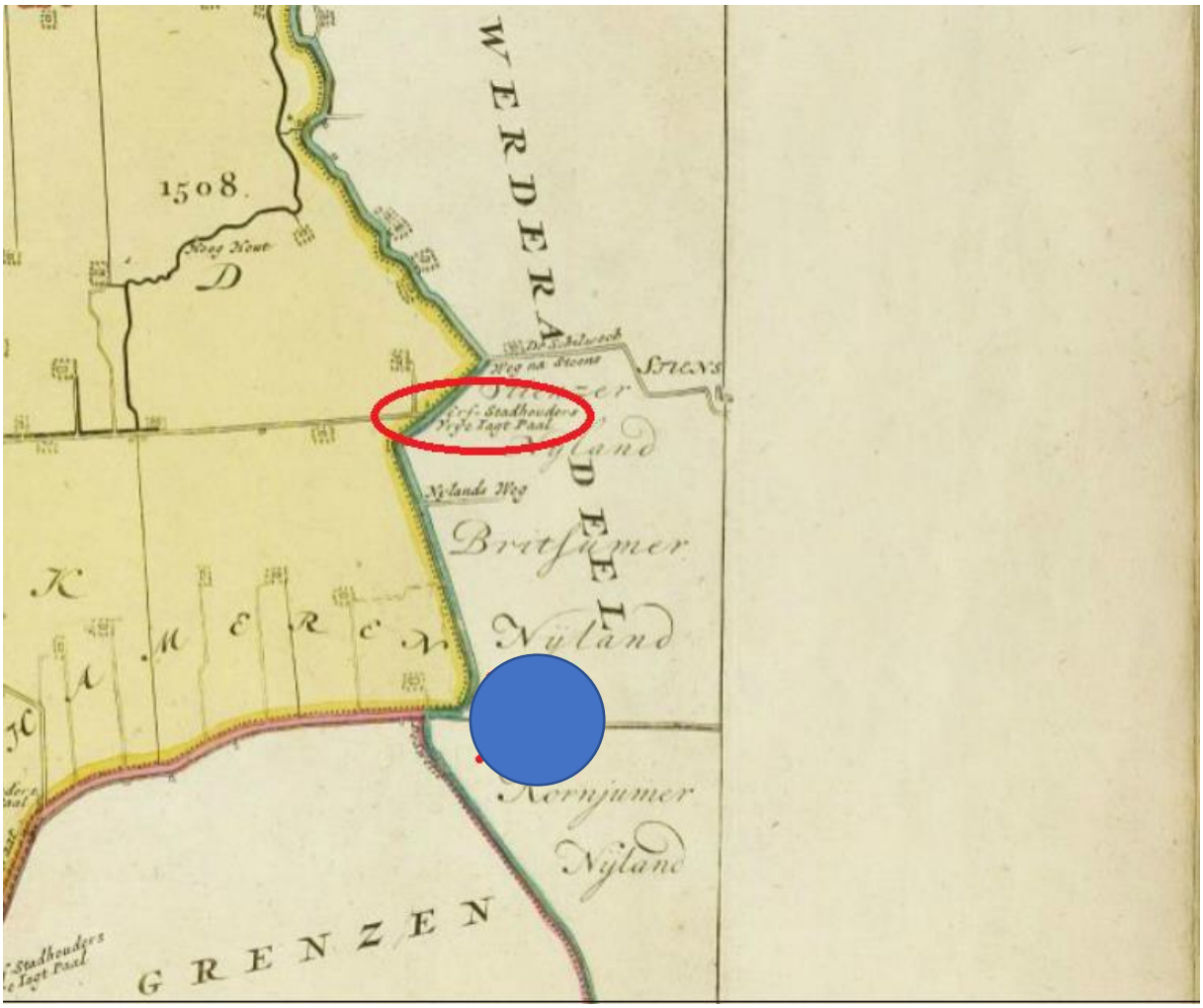
Súdwest 3 Vrije Jagtpalen

1. **Dykshoek: Seedyk/Armendyk**
2. **Lange Dyk/Groene Dyk**
3. **Súdderdyk / Mooie paal.**

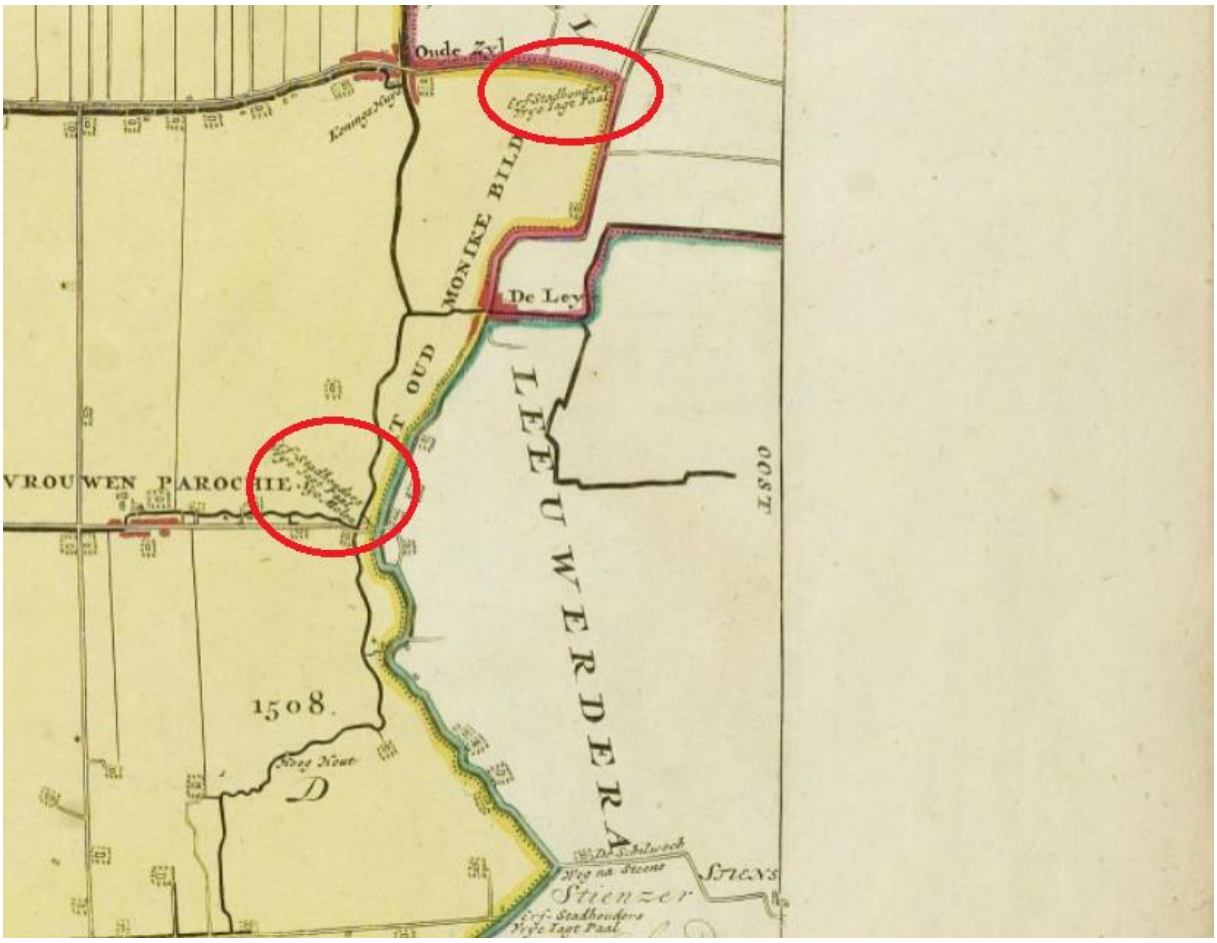
Súd-Midden 5 Vrije Jagtpalen

4. **Kouwe weg /Wiersterdyk**
5. **Bildtdyk/Bitgumerdyk**
6. **Lange weg/Berlstumerdyk**
7. **Langstraat/it Bosk, hier kin gyn grînspaal plaatst worre:**
   Je binne der niet op ’t Bildt weest, dus je d’r ok niet út ’t Bildt der op de grîns. D’r is gyn útfâlsweg dus. Dut plak is dus niet geskikt.
8. **Langstraat/Hamerenweg**

Súd – Oast

9. Vrije Jagtpaal Stienzer Hegedyk/Súdhoekstermiddelweg (Dievedyk)

Oast 2 Vrije Jagtpalen

10. **Stienzer Hoge-dyk/froeger Middelweg**
11. **Fijfhústerdyk/Monnikebildtdyk**

Per saldo binne d'r 11 plakken geskikt:

(11+1(– Nije-Syl) – 1 (Langstraat /it Bosk) = 11

Kaart útgeven deur Halma = kaart neffens Sannes I bls. 284/285:
<u>Het Bildt in 1694 en 1718 naar de kaart van B Schotanus</u>
Staan ok 11 grînspalen op op ’t selfde plak as op die fan kaart Schotanus 1718 inkleurd hierboven.

Schotanus /Halma 1694/1718 Grîns Oasterse Bildtpôlen in ferlingde Wechy/van Albadaweg .De 11 Palen binne <u>WEL</u> (dúdliker) intekend op deuze kaart. – Oasterse Bildtpôlen feerder inpolderd in 1754 wel binnen grîns.

De paal bij Langstraat/it Bosk (blauwe pylk) is dus niet geskikt maar grîns beoasten Oastlike Bildtpôlen (rooie pylk) anwesig, derom bij Nije-Syl/Koedyk ok ‘n paal ! metn 11 plakken foor grînspaal geskikt dus. (inkl mooie paal Minnertska)

Doe aldaar GRIETMAN was,
DE HEER
Jr. WILHEM VAN HAREN
UYT WESTER GOO
Curator der Academie tot Franeker,
noch onlangs
AMBASSADEUR
Wegens de Vereenigde Provincien
in SWEDEN etc.
en tegenw. Extraordinaris Gecommitteerde ter Ver-
gaaderinge van haare Hoog. Mog. in 's Gravenhage etc.
Door B. SCHOTANUS à STERRINGA
Ao. CH CIↃ IↃC XCIV.
Een halve Gemeene Duytze Myl van 15 in een Graad, ofte 1000 Konings Roeden, welker 1200
50 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000
maaken een Gemeene Vire Gaans.
Vermeerdert uitgegeeven door FRANÇOIS HALMA, CIↃ IↃ CCXVIII.

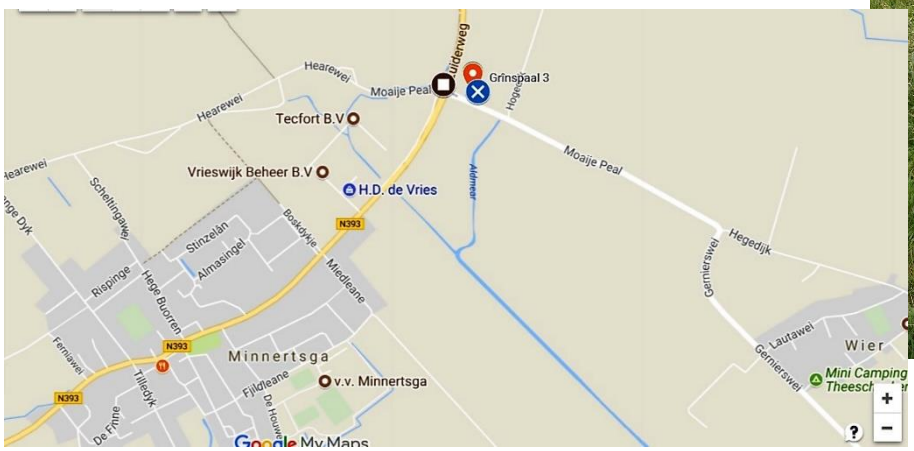
2005 22 febr. Delsetten Mooie Paal (Aldert Cuperus)

Mooie paal bij Mooie paal- Minnertska

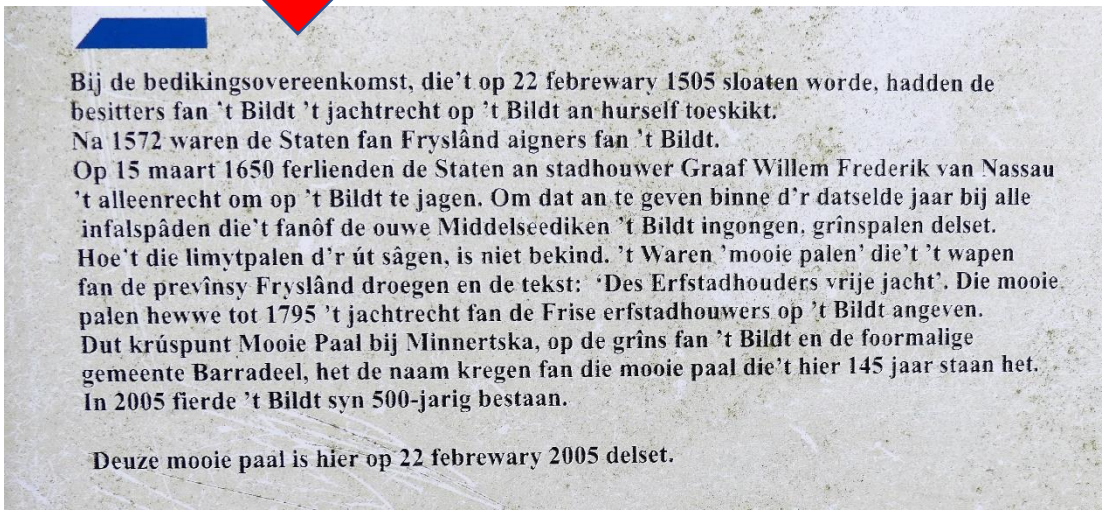

BILDTGIS SK Oversicht grînspalen bij mooie paal
De Súdderdyk loopt dêr nou niet meer rechtdeur. (krússy)
Links de grînspaal 2005. (fierkantsy)

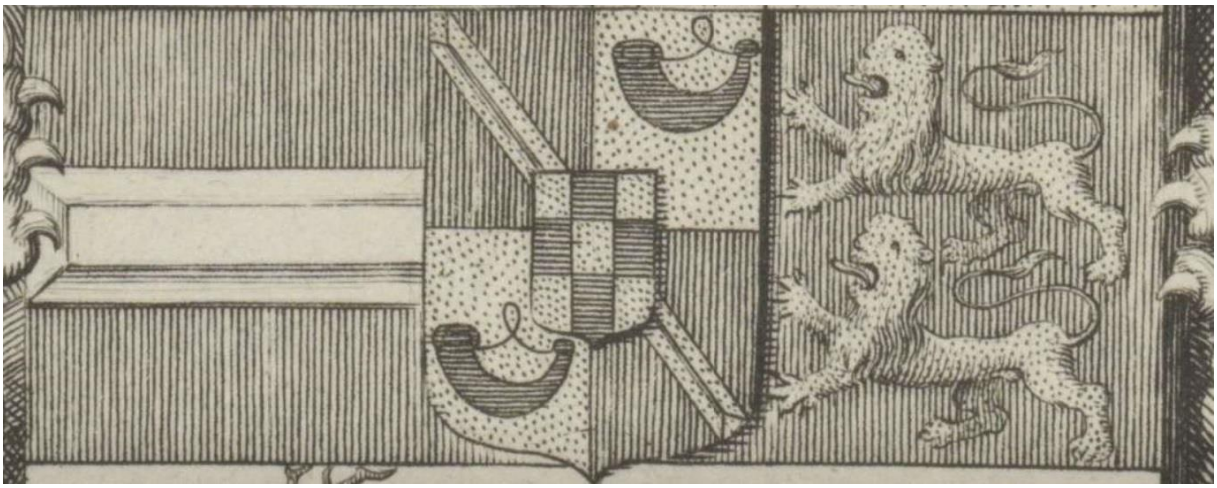
Bij de bedikingsovereenkomst, die't op 22 febrewary 1505 sloaten worde, hadden de besitters fan 't Bildt 't jachtrecht op 't Bildt an hurself toeskikt.
Na 1572 waren de Staten fan Fryslând aigners fan 't Bildt.
Op 15 maart 1650 ferlienden de Staten an stadhouwer Graaf Willem Frederik van Nassau 't alleenrecht om op 't Bildt te jagen. Om dat an te geven binne d'r datselde jaar bij alle infalspâden die't fanôf de ouwe Middelseediken 't Bildt ingongen, grînspalen delset.
Hoe't die limytpalen d'r út sâgen, is niet bekind. 't Waren 'mooie palen' die't 't wapen fan de prevînsy Fryslând droegen en de tekst: 'Des Erfstadhouders vrije jacht'. Die mooie palen hewwe tot 1795 't jachtrecht fan de Frise erfstadhouwers op 't Bildt angeven.
Dut krúspunt Mooie Paal bij Minnertska, op de grîns fan 't Bildt en de foarmalige gemeente Barradeel, het de naam kregen fan die mooie paal die't hier 145 jaar staan het.
In 2005 fierde 't Bildt syn 500-jarig bestaan.

Deuze mooie paal is hier op 22 febrewary 2005 delset.

Hier staat infâlspaden ipf útfâlswegen.

D'r is nou 'n beskriving fan hoe't palen d'r útsâgen dus.

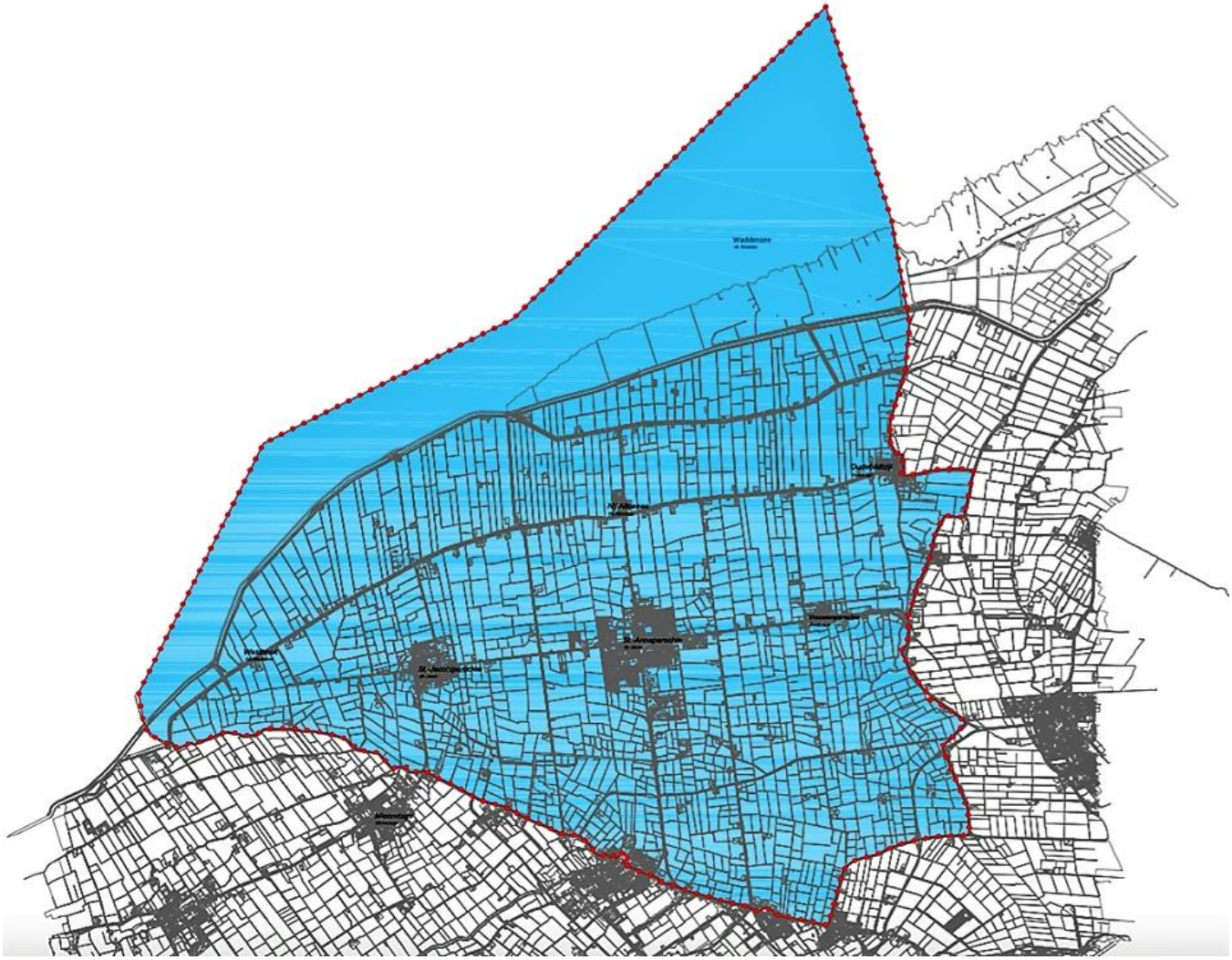
(oa. "goudforf , wapen Nassau van Dillenburg en tekst "Stadhouders Vrije Jagt") D'r is nag (steeds) gyn eksemplaar of 'n plaatsy d'r fan fonnen.

Wapen fan Graaf Willem Frederik van Nassau van Dillenburg

Streek ’t Bildt 2018 (Douwe Zwart) grînzen fan 1984 foor de herindeling fan 1984.

(Fermoedlike) Definityf plak 11 nije grînspalen (inkl al eerder plaatste Mooie Paal – Minnertska 2005) ’t Bildt april 2018
(na rondrit en ’t waarnimmen fan al plaatste palen en houten piketsys met ’n folgnummer konform de nummering op deuze kaart)

Met rooie ballonnetsys angeven, de grize is nag ’n opsy ? (Groene Dyk/Lange Dyk) Deuze is dus niet metnommen, ekstra is de grînspaal bij de Luinsterweg/Wiersterdyk ten opsichte fan de palen op de forige kaarten (Halma/Schotanus) per saldo dus nageraden metnander 10+1 = 11 grînspalen

Sytse Keizer, Ouwe-Syl, 12-04-2018